

Kísérleti hivatkozási index összeállítása egy jogi könyvtárban

Vida Ildikó

Amikor 2001-ben az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara közzétette tíz év tudományos munkásságát regisztráló bibliográfiáját (*Kari hivatkozási index. Kísérleti változat. 1998–2001*) bizonyosságot tett arról, hogy az egyetem még mindig az állam- és jogtudományok egyik fellegrája. A közel ötezer tétel látványos bizonyítéka volt annak, hogy a csaknem egy évtizede tartó oktatáspolitikai törekvések dacára, melyek a jogi képzés tömegessé válását eredményezték, a fakultás oktatói nem adták fel tradicionális missziójukat a tudomány területén sem.

A Kar vezetése változatlanul fontosnak tartja a tudományos örökség ápolását, s a kari könyvtár munkatársainak közreműködésével most egyedülálló szolgáltatást, *hivatkozási indexet* készített. A módszer a természettudományokban már régóta be-

vált, nemzetközi figyelőszolgálattal is alátámasztott, de a társadalomtudományokban, így pl. a jogtudományokban nincs tudomásunk a minősítések és a pályázatok alapjául szolgáló hivatkozási mutató létezéséről.

Várhatóan a hivatkozási indexek nálunk is a tudományos munka egyre kevésbé nélkülözhető infrastrukturális eszközeivé válnak. Szerepük növekedése három fontos funkciójuk felismerésén alapszik: segítséget jelentenek a szakirodalmi közlemények hatásának értékeléséhez, hozzájárulnak a tudományos kommunikáció bővüléséhez, és megkönnyítik a szervezett tudományos munkával elkerülhetetlenül együtt járó adminisztratív feladatok megoldását (például a különböző pályázatok összeállítása, a szakmai pályával kapcsolatos beadványok és értékelések elkészítése során stb.).

Egy-egy szakterület – jelen esetben a jog- és államtudomány – átfogó hivatkozási indexét, amint azt a külföldi tapasztalatok mutatják, csak erre szakosodott, korszerű technikai háttérrel rendelkező szervezetek készíthetik el. Mivel azonban ilyenek hazai viszonyaink között még nem működnek, e tekintetben a kezdő lépéseket az egyes kutatóknak vagy az ehhez hasonló feladatokat ellátó intézményeknek kell megtenniük.

A bemutatandó adatbázis az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar kísérleti vállalkozása, s az imént említett „kezdő lépés” megtételének tekinthető. A kísérleti adatbázis a tervezett kari hivatkozási index előzetes formája, mely jelenleg a feldolgozni tervezett anyag mintegy harmadát tartalmazza.

A tervezett index – miként azt már a kísérleti, részleges változatból is látható – arról ad majd tájékoztatást, hogy az ELTE Állam és Jogtudományi Kar oktatóinak és kutatóinak tudományos publikációira, mely más tudományos közleményekben hivatkoztak egy adott időszakban, illetőleg a kiadványok meghatározott körében.

Az előzetes közzététel oka, hogy szeretnénk visszajelzéseket kapni arról, érdemes-e folytatni azt a roppant időigényes és fáradságos munkát, ami egy ilyen hivatkozási rendszer összeállításával együtt jár, s ha valahol hibát vétettünk, még idejében korrigálhassuk. Kedvező visszajelzések esetén a munkát folytatjuk – és az anyagi lehetőségektől is függően – kb. egy-másfél éven belül 1990-ig visszamenőleg elkészítjük és közzéteszük a mutatókat.

Mutatók

A mutatók szerkesztésének megkezdésekor a következő kérdésekben kellett döntenünk:

- (a) meghatározni azokat a *személyeket*, akiknek műveit a hivatkozások figyelésekor alapul vesszük,
- (b) eldöntetni a *figyelt időszak* terjedelmét, valamint

(c) kijelölni azon *tudományos kiadványok* körét, amelyekben a fenti személyi körbe tartozó kollegák munkáira történő hivatkozásokat keressük. A munka során felvetődött az is, hogy

(d) tartalmilag mi számít *hivatkozásnak*, mindekenélőtt pedig

(e) az index adatai – a rendelkezésre álló személyi és tárgyi feltételek között – *összegyűjthetők és rendezhetők*.

Személyi kör

E mutatók az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar *teljes munkaidőben foglalkoztatott* oktatóinak és kutatóinak, professor emeritusainak, valamint az ELTE által *Doctor et Professor Honoris Causa* tanárrá avatott munkatársainak műveire vonatkozó hivatkozásokat jelzik. Összeállításuk körülményei miatt sajnos nem volt mód arra, hogy a részmunkaidőben foglalkoztatott (ún. másodállásos) és az óradó kollegák munkáira történt hivatkozásokat is vizsgáljuk.

Azon kollegák teljes névsorát, akiknek tudományos munkásságát a hivatkozások figyelése során alapul vettünk, a 2001. december 31-én, illetőleg 2002. január 1-én adott kari állománylista alapján állapítottunk meg.

Mivel a tervezett (1990-ig visszanyúló) mutatók összeállítása hosszabb időt vesz igénybe, a munka folytatásakor e személyi kör természetesen bővül, illetőleg változik, de új kollegák esetén, nem egészítjük ki visszamenőlegesen.

A figyelt tudományos kiadványok

A mutató adatai két dokumentumtípusban – az időszaki kiadványokban és sorozatokban, valamint a különböző *monográfiákban* – közölt publikációkra tejednek ki.

Tekintettel arra, hogy az indexet jogi kar állítja össze, a folyóiratok esetében elsősorban a hazai jog-

tudományi folyóiratokat, és az egyetemi periodikákat részesítettük előnyben. A folyóiratok körébe bevontunk néhány külföldi, elsősorban közép- és kelet-európai jogi kérdésekkel foglalkozó lapot is. A válogatásnál tekintettel kellett lennünk arra a praktikus szempontra, hogy e lapok elérhetőek legyenek a Kari Könyvtárban.

A feldolgozott időszaki kiadványok jegyzéke a következő: *Acta Humana, Acta Iuridica Hungarica, Állam- és Jogtudomány, Bírák Lapja, Fundamentum, Jogállam, Jogtudományi Közlöny, Közjegyzők Közölnye, Magyar Jog, Magyar Közigazgatás, Osteuropa Recht, Österreische Osthefte, Review of Central and East European Law, Ügyvédek Lapja*, valamint a hazai jogi karok időszaki kiadványai.

A folyóiratok mellett a figyelt kiadványok körébe alkalmi jelleggel felvettünk néhány egyedileg meghatározott monográfiát, értekezést, gyűjteményes kötetet stb. is; a szóba jöhető művek teljes körét azonban nem állt módunkban feldolgozni. A figyelésbe bevont tudományos művek esetén a kiadványok három fő műfaja – a monográfiák és egyéb gyűjteményes munkák, az ún. ünnepi kötetek (ez esetben a karunk oktatóinak tiszteletére megjelentetett ünnepi köteteket részesítettük előnyben), valamint a tankönyvek – alapján válogattunk.

Az eddig feldolgozott könyvek rövid listája a következő: *A jog elmélete; A római jog története és intéstitúciói; Alkotmánytan I.; Békés Imre ünnepi kötet; Büntetendőség – büntethetőség; Büntetőeljárás jog; Emberi Jogok egy új korszak határán; Ius Privatum Ius Commune Europae; Jog és gazdaság; Liber amicorum. Studia L. Vékás dedicata; Magyar alkotmánytörténet; Magyar jogtudósok; Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga; Tények és kilátások.*

A viszonylag szerény személyi és pénzügyi körülmények miatt, sajnos nem állt módunkban hogy az adatgyűjtést kiterjesszük a tágabb értelemben vett társadalomtudományi, ezen belül pedig a politikatudományi, filozófiai, közgazdaságtani, stb. kiad-

ványokra. Az ebből eredő esetleges részlegességet úgy tervezzük orvosolni, hogy a hivatkozási index végleges, 1990-ig visszanyúló (s a tervek szerint egy-másfél éven belül elkészülő) változatába szívesen beillesztjük az e területeken esetleg összeállított egyéni vagy egyéb (intézményi) szakmai mutatókat.

Adatgyűjtési és adatközlési szempontból sok problémát vetettek fel a rendszertelenül vagy jelentős késéssel megjelenő folyóiratok és időszaki kiadványok. Azokban az esetekben, amikor az impresszumban feltüntetett és a *tényleges* megjelenési idő eltért, az *impresszumban* jelzett megjelenést vetjük alapul.

Gyakoriság; a figyelt időszak

A most közzétett adatbázis időszaki kiadványok és sorozatok esetén az 1998–2001. évi lapszámok adatait tartalmazza, míg az egyéb tudományos művek (*könyvek*) esetében az 1990 és 2001 között megjelent kiadványokból válogattunk.

Terveink szerint a teljes kari hivatkozás három szakaszban készül el. A következő lista folyóiratok esetén az 1994–1997 közötti időszak, valamint néhány további (1990–2001 között megjelent) könyv adatait tartalmazza. A végleges anyag 1990-től fogja tartalmazni az adatokat 2002 végéig, mind a folyóiratok, mind a könyvek vonatkozásában. A végleges változatban mindegy ötven monográfiát, értekezést, gyűjteményes kötetet és tankönyvet tervezünk feldolgozni.

Hivatkozás

Az adatgyűjtés megkezdésekor tisztázni kellett, hogy tartalmi szempontból mit is tekintünk „hivatkozásnak”. Hivatkozás-e a pusztán formai, a közölt gondolatokkal tartalmi kapcsolatban nem álló utalás, vagy valamely műnek az irodalomjegyzékben való feltüntetése? Hivatkozás-e a nyilvánvalóan

„udvariassági szempontot” tükröző kósza lábjegyzet?

Az ilyen és ehhez hasonló kérdésekre általánosságban azt a választ adtuk, hogy – mivel nem „idézettségi mutatót” készítünk, s úgy véltük, hogy az adatbázis összeállítói nem bírálhatják felül a szerzőket – a „hivatkozás” fogalmát a lehető *legtágabb értelemben* fogjuk fel. Tehát hivatkozásnak tekintettünk minden szakirodalmi utalást. Ezen az alapon hivatkozásnak tekintettük, például, ha egy szerző neve vagy valamely konkrétan meghatározott műve – a tartalmi kontextustól esetleg függetlenül vagy azzal csak távoli kapcsolatban álló módon – feltűnt a lábjegyzetekben, illetőleg szerepelt az irodalomjegyzékben. Tágra fogtuk fel a „hivatkozott mű” fogalmát is. Ilyennek tekintettük mindenekelőtt az önálló szerzői művet és a másokkal együtt, társszerzőségben írt művet, de ide sorolhatónak tekintettük a tudományos művek létrejöttében való közreműködést (például szerkesztést) és a szakfordítást is.

Amennyiben a hivatkozást tartalmazó művet több szerző írta (társszerzőségben vagy gyűjteményes kötet esetén), úgy az adatközlésben igyekeztünk külön feltüntetni, hogy a hivatkozás melyik társszerzőtől származik. Sok esetben erre természetesen nem volt mód.

Külön nehézséget jelentett a *recenziók* és az ahhoz hasonló műfajú írások (könyvszemlék, könyvismertetések, stb.) „hivatkozások” alá való besorolása. Különböző megfontolások alapján úgy döntöttünk, hogy ezekre is a „hivatkozás” szokásos fogalmát alkalmazzuk, vagyis a recenzeálás tényét nem jelöltük meg külön, s az oldalszámok közlése szempontjából a recenzeált mű esetén is a szerző, ill. a mű címének szövegben való említését tekintettük közlendő adatnak. Hasonló problémát vetettek fel a könyvajánlások is. Az egyes folyóiratokban megjelenő, szakmai szempontokból igényes (pl. válogatáson alapuló és önálló gondolatokat közlő) könyv-

ajánlásokat hivatkozásnak tekintettük, az ún. *könyvhirdetéseket* azonban nem.

Az egyes folyóiratokban közölt szak-, ill. tematikus *bibliográfiák* esetén valamely mű ezek egyik tételeként való feltüntetését akkor tekintettük (e tényt külön is jelezve) hivatkozásnak, amikor a bibliográfia – eltérően valamely kiadó vagy intézmény könyvlistáitól, stb. – nyilvánvalóan szakmai szempontokat tükrözött.

Mivel a tudományos művekre vagy munkásságra történő hivatkozások összegyűjtését tartottuk feladatunknak, nem tekintettük hivatkozásnak azt, ha egy közleményben valamely kolléga – szakmai tudást is igénylő, de – lényegében *közéleti* szereplésével összefüggő (például egy általa előterjesztett törvényjavaslatra vagy államtitkárként megfogalmazott szakmai észrevételére hivatkozó) utalást találtunk. Végezetül nem gyűjtöttük össze az ún. ön-hivatkozásokat, vagyis azokat az eseteket, amikor valamely szerző saját művére utal; kivéve azokat az eseteket, amikor valamely társszerzőségben írt műben az egyik vagy másik szerző más munkáira történt hivatkozás.

A hivatkozás technikája

Mutatónk ún. rövidített indexeket tartalmaz; a teljes hivatkozás elkészítése az olvasók, ill. az érdekeltek feladata. A rövidített indexelés egyik oka, hogy e mutatók manuális technikával, „házilagos módszerrel” (nem elektronikus adatbázisok alapján) készültek. A hivatkozások e jegyzéke határozottan kísérleti jellegű, melyet a jövőben az erre vonatkozó reális igény, a kísérleti változat kedvező fogadtatása és az elkészítés pénzügyi hátterének megléte esetén folytatunk.

A teljes hivatkozás összeállításának technikai módja:

A rövidített indexben az első név a hivatkozást tartalmazó közlemény szerzőjét (a hivatkozó személyt) jelöli; ezt követi a kiadvány címe vagy en-

nek rövidítése (folyóirat esetén annak címe, impresszum szerinti évfolyamszáma, azon belüli kötet- vagy lapszáma, könyvek esetén a kötet címe és értelemszerűen a megjelenés éve) a hivatkozás oldalszáma; végül a második név a hivatkozott mű szerzőjét jelöli.

Példa:

Az „Uitz Renáta Fundam. 1999/2. 51 Vékás Lajos” jelölés tehát arra utal, hogy Uitz Renáta írásában, mely a Fundamentum c. folyóirat 1999. c. évi 2. számában jelent meg, az 51. oldalon hivatkozik Vékás Lajos valamely művére.

Egy teljes index a fentiekén túl rendszerint tartalmazza még a hivatkozást tartalmazó mű egyéb adatait, valamint a hivatkozott mű lehető legteljesebb bibliográfiai adatait is.

Példa:

Az előző példában szereplő rövidített index (Uitz Renáta Fundam. 1992/2. 51. Vékás Lajos) tehát a következőképpen alakítható át teljes hivatkozási indexszé.

Uitz Renáta: Egyéni jogséremlmek és az Alkotmánybíróság = Fundamentum.

1999. 3 évf. 2. szám 51. oldal

Mádl Ferenc – Vékás Lajos (szerk.): Emlékkönyv Nizsalovszky Endre születésének 100. évfordulójára. Budapest, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszéke és Nemzetközi Magánjogi Tanszéke, 1994. 307.

Teljes hivatkozási index természetesen ettől eltérő módon is összeállítható.

Megjelent az OSZK-ban a MERCURIUS 2003 évi kötete.

Az exkluzív kiadvány tartalmából:
Bibliotheca Corviniana Digitalis; Információs szükségletek, információs hátrányok, esélyegyenlőség (Péterfi Rita és Vidra Szabó Ferenc összefoglalása arról a kutatásról, melynek részleteit a szerzők a Könyvtári Figyelő jelen számában olvashatják);

Cseh Mária bemutatja a

Kisnyomtatványtár munkáját;

Ekler Péter az OSZK nemzetközi programokban vállalt szerepét;

Ferenczy Mária pedig a Tíz bambusz csarnoka c. kínai könyv – és nyomdászattörténeti kiállításról ad rövid, gazdag képanyaggal illusztrált bemutatást.

